

גערשאווין (דער שוחט), ר' שלמה חיים דייחובסקי, ר' אריה קאפעלמאן (אריה דעם חזנים), ר' אריה מרצקי (ארציק מלכס). בעליית פילה: ר' סענדער צ'סלר (סענדער חייה צביה'ס), ר' ליפה באיארסקי, ר' בערל לייב פייגוס, ר' משה אברהם גארדאן (געכעס), ר' יעקב שאפירא (יענקל דעם רבי'ס), ר' וועלוול רעפניק, ר' לייבע פאטשטער, ר' בערל הירש מאיעווסקי.

ניצניציונות הראשונים

מלחמת העולם הראשונה הביאה אותי למחנה שבויים בגרמניה. עבדתי במשרד המחנה והייתי מצויד ברשיון לבקר בעיר הקרובה „אולם“ על הדונאי. באחת מבקורי בעיר זו נפגשתי עם הרבין ד"ר שטרסבורגר, אשר לאחר מכן הזמין אותי לאסיפה בה שמעתי לראשונה ויכוחים על הצורך במדינה יהודית. היו מחייבים והיו שוללים. עבורי לא היתה השאלה כן או לא, כי אם מתי?

היה זה מיד לאחר מתן הצהרת בלפור. פניתי עם עוד כמה שבויים יהודיים לתנועה הציונית בברלין בבקשה להעביר אותנו לארץ ישראל על חשבונם. התשובה היתה: לחכות. העתון „יידישע רונדשא“ בשפה הגרמנית הודרו להודיע כי יהודי פולניה „יושבים על המזוודות“ ומחכים לסרטיפיקטים, למען האמת המזוודות עוד לא היו ארוזות. אבל אגודות ציוניות נוסדו בכל מקום.

שנה לאחר תום מלחמת העולם הראשונה חזרתי לוסילישקי. היו אז „צעירי-ציון“ הפעילות היתה חלשה וללא מתח אך בכל זאת ניתן היה להכיר פה ושם סימני התעוררות לציונות. באחת משיבות הועד אליו הוזמנתי נאמר לי כי לייב ליס עם עוד שותף אחד חכרו חוה בקרבת העיירה וקבלו הלואה, או תקציב ממרכז החלוץ בוילנא ומהג'וינט לשם קניית בהמות וכלי עבודה לחווה.

המטרה היתה ברורה: להכשיר חלוצים לעבודה חקלאית, והחלו מיד לחפש מועמדים, ולא היו „קופצים“ רבים. הסכמתי לעבוד אתם. לאחר כ־5 חדשים כשלא נמצאו חלוצים במספר מספיק „זכתה“ החווה לביקורם של החיילים הרוסיים שגרשו אותנו. מובן שהקומוניסטים הרוסיים דכאו כל פעולה ציונית. שקט זה נמשך מספר שנים, עד שהתנועה הציונית התאוששה וקמה בתנופה מחודשת ופעילותה היתה ערה ביותר. ממשלת המנדט הבריטית נתנה הרבה סרטיפיקטים והצעירים נהרו לשורות החלוץ המזרחי והכללי. מכאן ואילך התחלתי לפעול והתיצבתי בראש החלוץ המזרחי בוסילישקי. צעירים רבים ואני בתוכם עלינו ארצה, למרות השפל הכלכלי ששרר אז בעולם ובארץ בפרט. היה זה בשנת 1925.

צבי דייחובסקי

הוועד של האגודה לתרבות יהודית (1917)

פארוואלטונג פון יידישן קולטור־פאריין (1917)

האגודה נוסדה בשנת 1916 בתקופת הכיבוש הגרמני והתקיימה מספר שנים. עקב תנאי המלחמה היתה העיירה מנותקת במידה רבה אף מהסביבה הקרובה. חוג של משכילים ועסקנים הרגיש את הצורך להקים אגודה לתרבות יהודית, על מנת לעורר במקצת את החיים הרוחניים והחברתיים של צעירי העיירה ולתת גם פורקן לעסקונתם. האגודה היתה מקיימת ערבי הרצאות על נושאים שונים או הקראות מתוך הספרות היהודית. כן היו נערכים נשפים ומסיבות חברתיים. נוצר גם חוג דרמטי במסגרת האגודה, שהציג מספר הצגות תיאטרון.

הוועד של ה"קולטור פאריין" (1917).

בשנת 1917 החלו להגיע ידיעות מקוטעות מהערים הגדולות יותר בסביבה על שאיפות מדיניות של קבוצי היהודים להקים קהילות אוטונומיות ולארגן מחדש את התנועה הציונית, לאור התקוות שנתעוררו ביחס לשנויים במצב המדיני של ארץ־ישראל. חוגי האגודה בוסילישקי קלטו את הרוחות החדשות המנשבות באויר העולמי היהודי והכניסו לתחום פעולותיהם גם דיונים על שאלות מדיניות אלו, פעולות שהיו אסורות בדרך כלל ע"י שלטונות הכיבוש. אפשר לומר שפעולות אלו סייעו להתפתחות מפלגות ציוניות בעיירה אחרי גמר המלחמה.

בצילום המובא לעיל מופיעים חברי הוועד של האגודה בשנת 1917, והם (משמאל):

שורה ראשונה: אלתר שורץ, שמחה קטוק, שרה אסתר גורדון, יעקב קויפמן, עזריאל סבייטצקי (יו"ר הוועד), בריינה אורליאנסקי, ברוך קולברסקי, קלמן וסילסקי;
שורה שנייה: אברהם וסילסקי, אשר פוצ'טר, אלתר ליס;
שורה אחרונה: מנדל משבסקי, אברהם בוירסקי ויהושע מילר.
מחברי האגודה עודם בחיים: קלמן וסילסקי (כעת דגני) בעפולה, ד"ר אשר פוצ'טר (כעת פושטר) בתל-אביב ומנדל משבסקי בניו-יורק.
ד"ר א. פושטר

ב"ה

עברה התורני המפואר של עירתנו היקרה

ספרות טרגית ספוגת יגון קודר עולה כפורחת בתקופתנו הגורלית. ספרי "יזכור" על קהלות קדושות של אלפים ורבבות מאחינו בני ישראל שהושמדו בחמת רצח בדם ואש ותמרות עשן של כבשנים לוהטים.

מפעם לפעם מופיעים ספרים כאלה כמצבות דובבות הזועקות עד לשמים ומפרפרות מתוך כאב אנוש על קברות ערים ועירות יהודיות, קהלות עתיקות שהתקיימו מאות בשנים וכתבו דפים מפוארים בהיסטוריה היהודית. הקהלות האלה בפולניה, ברוסיה, ליטא והונגריה ובכל רחבי אירופה המזרחית והמערבית היו מלאות מליוני יהודים, רוב מנין ורוב בנין של עמנו הנרדף והסובל והנאבק קשה על קיומו. עוד לפני חצי יובל שנים היו הקהלות האלה בתפוצות אירופה מלאות חיים יהודיים תוססים ורעננים, קהלות מאורגנות למופת עם מוסדות של תורה, השכלה, צדקה וחסד, מפלגות שונות שתכניות של מאבק לקיום, פדות וגאולה חרות על דגלן.

היד רועדת והלב מתכוץ מכאב בהעלותנו בזכרוננו את המוני היהודים, הממלאים את בתי המדרש ובתי הכנסיות בחגים ובשבתות, המוני היהודים הפועלים בסדנאות, והמוני הסוחרים הממלאים את החנויות בשוק בימי החול איפה הם? איזה הנוער היהודי הלוחם על כבוד ישראל בגולה והחולם על גאולת עמו ושיבת ציון? איפה הם ילדי ישראל היקרים מפז היפים והמעונגים, תינוקות של בית רבן, תקות האומה ומיטב דמה ולשדה? איפה הם הסבתות הפקחות והרחמניות והישישים הישרים והתמימים, זקני וחכמי ישראל אדירי התורה, רבני האומה ומנהיגיה, הנושאים על גביהם הכפופים את מורשת ישראל המקודשת מדור לדור? זעקת שבר פולחת את הלב — אוי מה היה לנו! איכה נמחינו פתאום מתחת שמי אירופה? איפה הם אלפי הקהלות עם ששת מליוני היהודים לאן הם נעלמו?

אכן עלה הכורת על בית ישראל בגולה המנואצת, התאחדו רשעי גוים ופריצי חיות בדמות פראי בני אדם התלכדו ואכלו את יעקב ואת נוהו השמו. ועלינו שרידי ההשמדה ופליטי התופת מוטלת החובה להקים מצבות אשר ינציחו את זכרם הקדוש של עם השם אשר נפל בחרב, ויזעקו לנקמה באומות הטורפות ובמלכויות הרשע והזון בעולם. ובכן ידידי היקרים אנשי וואסילישאק, עירתנו היקרה והחביבה לנו כל כך והמוצמדת אל קירות לבבינו, ברוכים אתם להשם על הרעיון הנעלה שעלה על דעתכם להוציא

לאור ספר יזכור לקהלתנו הקדושה והאומללה, ספר זכרון לנשמות התמות והנקיות אשר עלו בסערה השמימה בימי היגון והזעם. מקימים אתם בזה מצבה נצחית על קברם הבודד והערירי. ובכן אחים יקרים בטוח אני שתמלאו את חובתכם באמונה ותתנו תמונה נאמנה מחיי העירה בכללה בשטח החברתי, הכלכלי והרוחני, ותכתבו על אנשיה היקרים אשר הצטיינו במעלות רוחם ובמדויותיהם הישרות, ועל המנהיגים והפרנסים בעיר אשר עסקו בצרכי צבור באמונה והיו מסורים לרעיון הגאולה ולחיבת ציון ארצנו הקדושה. ובטח תכתבו על אנשי החסד בעיר אשר הצטינו באהבתם לזולת, משתוקק אני כבר לראות את ספרכם זה אשר יזכיר לנו נשכחות מחיי העירה בשלותה — תמונות מעוררות את נימי הלב ומדמיעות את העינים.

ואני אינני בא אלא למלא נקודה חסרה אחת והיא — להדגיש את צביונה התורני של העיר וואסילישאק בעבר ולשרטט בקוים בודדים את אישיותם של הרבנים הגאונים גדולי הדור שכהנו פאר ברבנות בתוכה במשך דורות. ראשית כל ברצוני לציין דבר שהיה חידוש אצלי, לא שמעתי את זה מפי זקני העיר במשך שתי השנים שישבתי בוואסילישאק, וגם לא שמעתי את זה מפי חותני הרב הצדיק ז"ל, רק במקרה נודע לי הדבר מפי יהודים נכבדים תלמידי חכמים שנפגשתי אתם בארצות הברית, — שלפני מלחמת העולם הראשונה התקיימה ישיבה בוואסילישאק ושם למדו הרבה צעירים מחוץ לעיר, משובים ועיירות די רחוקות באו ללמוד תורה בעירנו. אינני יודע מי פרנס את הבחורים אשר מחוץ לעיר, חבל שלא עלה אז על דעתי לדרוש ולחקור בפרטי הענין, אבל עובדא היא שעירנו וואסילישאק שמשה בתקופה ארוכה כמקום תורה. אחדים מהם ספרו לי שהם סעדו בשבתות על שולחן הגאון רבי יוסף דוד רובינשטיין ז"ל הסבא של אשתי תחי' שהיה אז רב העיר, והם ספרו לי על עוצם גדלותו בתורה, חריפותו ובקיאותו הנפלאה ורוב שקידתו בלמוד התורה והכבוד הגדול שרחשו לו כל בני העיר.

עליו אוסיף לכתוב עוד להלן.

נפלא הוא הדבר שגאון ישראל וקדושו רבנו ישראל מאיר הכהן ז"ל החפץ חיים מראדין (יליד זיטיל) היה ראש ישיבה בעירנו לפני תשעים וחמש שנה, עוד לפני שיסד את הישיבה הגדולה בראדין היה במשך כמה שנים ראש ישיבה בעירנו, ואת ספרו הראשון "חפץ חיים" הדן בענין האיסור החמור של לשון-הרע ורכילות אשר הדפיס אותו בעילום שם ואשר הקנה למחברו הגדול אחר כך שם עולם ובמאות קהלות נוסדו חברות ללמוד בו. את הספר הנכבד הזה כתב וחבר החפץ חיים ז"ל בוואסילישאק, על שולחן בבית המדרש בעירנו הוא כתב אותו, כך מספר בנו הבכור הרב הגאון ארי' לייב הכהן הרב דראדין בספרו "מכתבי החפץ חיים", ואת דרשתו הראשונה בחייו דרש החפץ חיים ז"ל בבית הכנסת בוואסילישאק בשבת פרשת וישב שנת תרל"א והנושא היה: חומר האיסור של הוצאת דיבה ולשון הרע.

ועוד לפני זה בימי הגאון רבינו אלי' ז"ל הגר"א מוויילנא לפני מאתיים שנה חי בוואסילישאק גאון גדול בשם ר' מנחם אליעזר בן הגאון ר' לוי ז"ל והוא חבר ספר יקר בשם "יעיר קנו" על מסכת קינים במשניות אשר הגר"א מוויילנא ז"ל הפליג מאד בשבחו של הספר הזה, בניו של הגאון מוויילנא ז"ל כותבים על זה בספר "עליות אליהו" תולדתו של הגר"א ז"ל.

על הרבנים שכהנו ברבנות בעירנו במשך הדורות ידועים לי פרטים אחדים. בשנת תק"ץ בערך ז"א לפני מאה ושלושים וחמש שנה חי' רב ואב"ד בוואסילישאק הגאון הגדול בדורו רבי ארי' לייב שפירא ז"ל שעבר אח"כ לעיר ווילקאמיר ומשם לקובנה ונתפרסם בעולם בשם רבי לייבלי קובנר. הוא השאיר אחריו משפחה גדולה.

אחד מבניו הי' הגאון הגדול רבי רפאל שפירא ז"ל, ראש ישיבת וואלאזין, חתנו של הגאון מאור הגולה רבי נפתלי צבי יהודה ברלין ז"ל וחתנו של הגאון הנפלא רבן של ישראל רבינו חיים סולובייצק ז"ל מבריסק.

לפני שבעים וחמש שנה בערך, שמש ברבנות בעירנו הרב הגאון המפורסם רבי יעקב בצלאל'ס ז"ל, הוא השאיר אחריו משפחה בעירנו. אחת מבנותיו וחתנו מר אבעלאוו איש נכבד ותלמיד חכם נמצאים עם משפחתה בארצות הברית בעיר בוסטון מאס. אחריו בא לוואסילישאק בתור רב ואב"ד הגאון המפורסם רבי מרדכי אלי' רבינוביץ ז"ל ידוע בשם הרב מסאפאטקין. הוא חיבר ספרים חשובים בהלכה ובאגדה: ספר "תורת מרדכי", שאלות ותשובות בהלכה וספר "אמרי רצון" בדרוש.

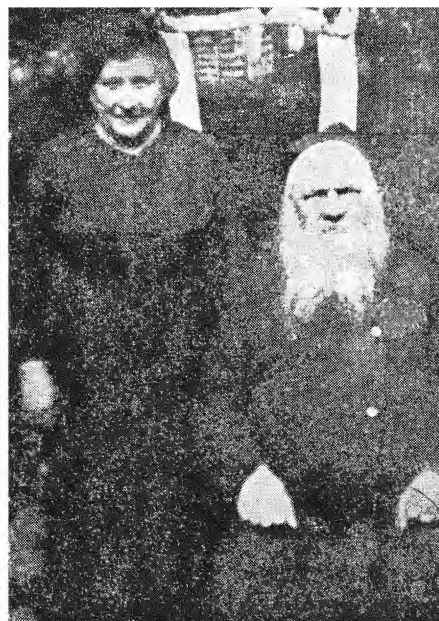
הרב הגאון יוסף דוד רובינשטיין ז"ל.

אחריו הגיע לעירנו בתור רב ואב"ד בשנת תרס"ז הסבא של אשתי, הגאון הגדול הנודע לתהלה רבי יוסף דוד רובינשטיין ז"ל הרב מהורודישץ. הוא היה אחד מגדולי דורו בחריפותו ובעמקותו בהלכה, שמעתי את זה מפיו הגאון המהולל רבי חיים הליר ז"ל מברלין שנפטר לפני שלוש שנים בניו-יורק. הגאון רבי יוסף דוד ז"ל היה לפני שבעים שנה מועמד מתחרה למשרת ראש ישיבת מיר הגדולה לגאון הגדול בדורו רבי אלי' ברוך קאמאי ז"ל. מזה נוכל לשער עוצם גדולתו בתורה וגודל פרסומו. הוא השאיר אחריו חבורים נכבדים בכתובים על רוב הש"ס והרמב"ם, אבל מרוב צניעותו וגם מפאת שקידתו הגדולה בתורה כל ימיו לא רצה לבטל זמנו היקר ולטפל בסידור והדפסת ספרים, ולכן לא הוציאם לאור בחייו, והיו טמונים בארון בבית חותני הרב הצדיק ז"ל עד, שלדאבונו, נשרפו יחד עם ביתו של חותני הרב ז"ל בהתחלת שנות השלושים.

מקוה אני שישנם עוד אנשים מבני עירנו הזוכרים את הסבא ז"ל וראו כבוד הרבנות וזיו החכמה וזוכרים עוד איך נהג את נשיאותו ברמה, בלי משוא פנים, בכבוד התורה ובצדק ובמשפט, ואת ביתו הפתוח לרוחה לכל אורח ודל ומר נפש. אשרי לדור שצדיקים כאלה היו רבניו ומנהיגיו. הסבא ז"ל נפטר בימי מלחמת העולם הראשונה, בשנת תרע"ו, ואחריו הגיע לעירנו בשנת תרע"ז חתנו יורש כסאו בתור רב ואב"ד הוא חותני הרב הגאון הצדיק רבי אלי' אייזנבוד, הי"ד.

לספר על גדולתו בתורה ומעלות רוחו הטהורה, נועם מדותיו הישרות וצדקתו ועניויותו הגדולה העוברת כל גבול תקצר היריעה מהכיל, עליו נוכל להמליץ בדברי חז"ל: הוי חסיד! הוי ענו מתלמידיו של אברהם אבינו! מדת נדיבותו ופזרנותו לצדקה היתה למעלה מהשגותינו. העניים המחזרים על הפתחים שבאו מחוץ לעיר, תיכף כשירדו מן האוטאבוס סרו ישר אל בית הרב, שם הניחו את חבילותיהם וקבלו את הנדבה הראשונה וישבו אל השולחן לאכול. וזכורני שקרה פעמים רבות שבאו הרבה אורחים עניים ביום אחד וכולם ישבו אל השולחן לאכול ולא היה מקום להרב ז"ל וגם לי לשבת ועמדנו מן הצד על יד התנור וקיים הרב ז"ל מה שכתוב בתורה על אברהם אבינו כשקבל את האורחים שבאו אליו בחום היום: «והוא עומד עליהם», ובקיץ בזמן החום כשהרב ז"ל היה יוצא לשאוף רוח ולנוח קצת בכפר ביער הסמוך לעיר היו העניים סרים ישר אליו אל חדרו הקטן בכפר, ושם היה מקבל אותם בשמחה רבה ונתן להם את נדבתו ההגונה ומלווים בברכה לדרכם.

בכל ימי חייו היה נוהג להפריש מעשר מן השכירות שהיה מקבל ומחלק את זה לעניים ולנצרכים ואפילו בזמן שועד הקהלה לא שלם לו את השכירות המגיעה לו והיו חייבים לו אלפים זלאטעס והדוחק בבית היה גדול, אבל את המעשר מן כסף השכירות

הרב והרבנית אייזנבוד ז"ל.

שעדין לא קבל היה מפריש ותורם לעניים, ופעם הסביר לי באמרו: אני יכול ב"ה, ללוות כסף, אבל העניים המסכנים מי ילוו להם? אהבת ישראל של חותני הרב ז"ל עברה כל גבול, מעולם לא דאג דאגותיו הפרטיות ודאגות בני משפחתו, תמיד רחף חיוך עדין על פניו האציליים, אבל דאג ונאנח על צרת הכלל — צרת עם ישראל וצרת הפרט של כל אחד מבני העיר.

מעולם לא כעס על איש ולא שנא, ח"ו, אף אחד, אפילו את אלה, שירדו לחייו וגרמו לו צרות רבות ורעות כידוע... לבו הטהור היה מלא רוח וחמלה וסלח לכל אלו המריעים לו, ולא דבר אף פעם בגנותם. עליו ועל כיוצא בו אמרו חז"ל: „הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים עליהם הכתוב אומר: אוהביו כצאת השמש בגבורתו“.

חותני הרב הצדיק ז"ל היה חובב ציון נלהב, עוד בתקופת נעוריו הקדושים כשלמד בשיבת ולוזין בשקידה רבה עד שהיה בקי בשלושה סדרים בש"ס, התמסר כולו לרעיון הקדוש של גאולת העם בארצו הקדושה, וברעיון זה דגל כל ימי חייו. הוא היה מראשוני ימחשובי הרבנים המזרחיים בפולניה, ותמיד תרם מכיסו למעלה מכוחותיו לקרן היסוד ולקרן קימת, ואף אחד לא יכול היה להעבירו ממסירותו לרעיון קדוש זה. וגאון ישראל ומנהיגו בתקופה האחרונה בפולניה, הגאון רבינו חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל מווילנא, אשר היה גם מנהיגה של אגודת ישראל היה מחבב מאד את חותני הרב ז"ל והיה אומר: הלואי והיו רבנים צדיקים כאלה באגודת ישראל, כמו הרב אלי' אייזנבוד „המזרחי“.

ראיתי את חותני הרב זצ"ל לאחרונה בחורף בהתחלת שנת 1941 כשבא יחד עם גיסתי נחמה הי"ד, לקובנה להפרד מאשתי תחיה וממני לפני יציאתנו מליטא הסובייטית דרך מוסקבה וסיביריה ליפן. הוא ברך אותנו בקול-חנוק מבכי, שנצליח בדרכנו הרחוקה ונזכה להגיע לארצנו הקדושה, וברכתו של אותו צדיק נתקיימה. אבל הוא יחד עם משפחתו עם כל בני עירנו וואסילישאק הלכו בדרך ששת מליוני היהודים, ה' ינקום דמם. ואחרי יסורי תופת קשים ומרים מתו במיתות משונות ואיומות וקדשו את ה' במותם כמו בחייהם, יהי זכרם ברוך וחי לעד.

אעשה בזה חסד ואציל מתהום הנשיה ואזכיר את הנשמות הטהורות והקדושות, של חמותי הרבנית הצדקנית אשר היתה לי כאם, מרת חנה ז"ל, בת הרב יוסף דוד רובינשטיין זצ"ל, אשר היתה שותפת לבעלה הרב הצדיק ז"ל במעשיו הטובים ובתורתו, ואת בתם הענוגה מרת נחמה ז"ל, ואת בנם היחיד העילוי הגדול הרב הגאון והצדיק רבי נח אייזנבוד ז"ל ומשפחתו שמתו על קדוש השם בשנות ההשמדה האיומה. יהי זכרם ברוך בתוך שאר קדושי ישראל.

הרב שמעון רם

ישיבת רבנו יצחק אלחנן — ישיבת-האוניברסיטה בניר-יורק

החותמת של הרב אייזנבוד.